

DOUĂ VASE PICTATE DIN GRUPUL HORODIȘTEA-FOLTEȘTI DESCOPERITE ÎN RAIONUL IAȘI

Printre descoperirile arheologice întâmplătoare din ultimii ani în raionul Iași se numără și două vase din grupul Horodiștea-Foltești, dintre care unul de la Bălteni (com. Probota), iar al doilea din viile de la Vișan, în apropiere de Iași.

a) Vasul de la Bălteni.

În timpul unei cercetări de suprafață în lungul teraselor Prutului s-a achiziționat de la locuitorul Ilie Davalciuc din Bălteni un vas de mărime mijlocie, găsit de el în 1956 cu ocazia săpării unor gropi pentru plantatul viei (fig. 1)

Printr-o recunoaștere pe teren s-a stabilit că locul descoperirii se află pe o treaptă de alunecare, desprinsă din muchia terasei Prutului, care poartă denumirea de „Dealul Unchetea”. Acesta este o suprafață plană de formă trapezoidă, cu laturi rîpoase spre sud și est, situată pe partea stîngă a șoselei Iași-Bivolari, în dreptul unui șipot, la circa 200 m sud de marginea satului. Pe toată suprafața cercetată s-au găsit doar cîteva mici fragmente ceramice, lipituri de pereți calcinați și bucăți mici de zgură.

Din relatările descoperitorului rezultă că în timpul săpăturii, dînd peste lipituri și cioburi, a lărgit și a adîncit groapa în care, la adîncimea de circa 1 m, s-a ivit vasul aproape intact, zăcînd în poziție normală, cu o ușoară înclinare spre vest. În interiorul vasului a găsit doar cenușă, acoperită de o depunere de sol negru.

Deși săpat cu oarecare atenție, vasul a primit totuși cîteva lovituri, care i-au distrus jumătate din margine, provocîndu-i și unele așchieri la suprafață.

Acest vas, de formă globulară, înalt de 0,152 m, are marginile subțiate și slab răsfrînte în afară, gîtul scund, umerii ușor ridicați și rotunjiți, fundul îngust, plat și neprofilat și este lucrat dintr-o pastă fină și uniform arsă, de culoare gălbuie-roșcată, asemănătoare cu aceea a vaselor din faza Cucuteni B. La exterior el este acoperit cu o angobă gălbuie, peste care s-a aplicat un decor geometric trasat cu o culoare brună-negricioasă cu reflexe violacee. Decorul desfășurat pe corpul vasului este delimitat de cîte o bandă din două linii orizontale, dintre care cea de la partea superioară este dublată de cîte o linie în zigzag. Pe părțile neștirbite

ale vasului, atât la interior cât și la exterior, se observă urme dintr-o dungă de culoare brună-roșcată.

Zona decorului este împărțită prin câte două benzi de dungii verticale, aproape paralele, în trei câmpuri, dintre care unul central și două laterale, seg-

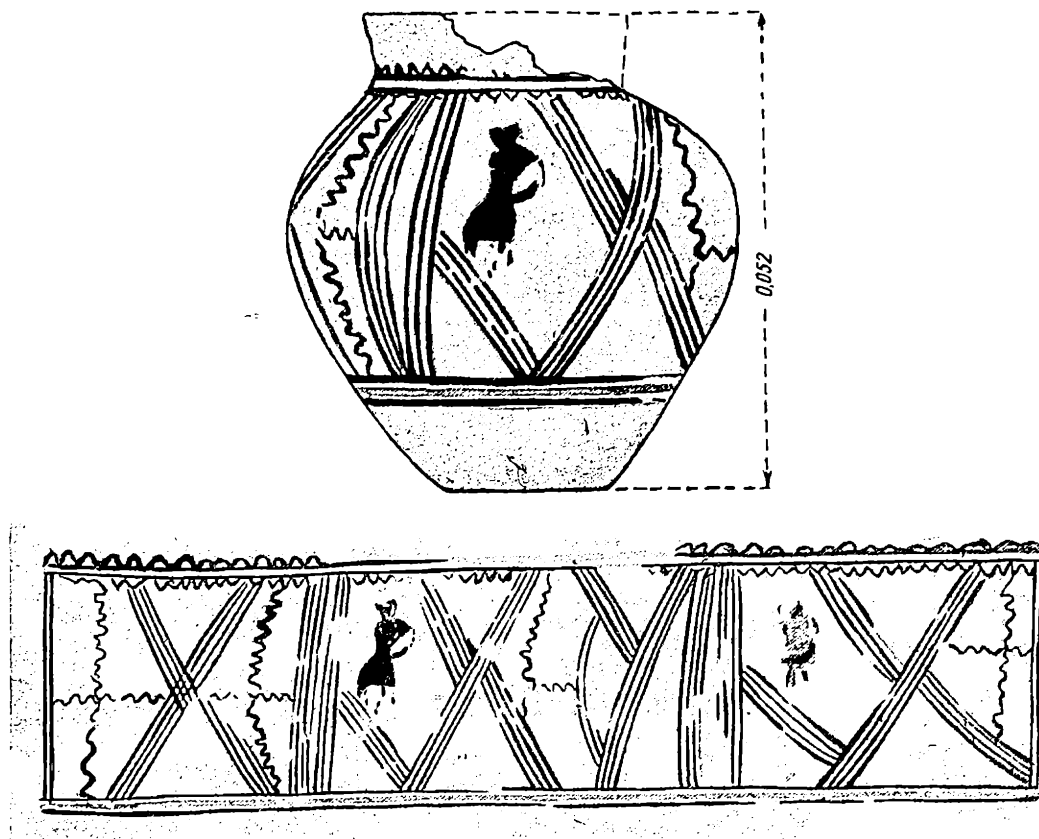

Fig. 1. — Bălteni. Vas pictat de tip Horodiștea-Foltești.

emntate prin benzi de dungii oblice care se întretaie ca pe vasele din așezarea de la Horodiștea¹ sau din mormintele de la Vihvatiniți². În spațiile libere ale câmpurilor, care au forme geometrice variate, sînt cuprinse arcuri de cerc, linii șerpuite verticale sau arcuite și îndeosebi reprezentări de figuri omenesti. Acestea din urmă, dispuse în spațiul din extremitatea stîngă a câmpurilor central și lateral stîng, se caracterizează prin schematismul lor, fiind reprezentate prin două triunghiuri pline, cu vîrfurile opuse și parțial suprapuse. Deasupra umerilor ușor înclinați ai reprezentării din câmpul central se pot urmări trăsăturile culorii care conturează capul sub forma unui disc rotund. Brațul stîng, arcuit și îndepărtat de corp, este adus pe șold; celui drept nu i se poate determina poziția, pictura fiind ștearsă în dreptul lui. Deși trăsăturile picioarelor sînt neclare, totuși cele

¹ Hortensia Dumitrescu, *La station préhistorique de Horodiștea sur le Pruth*, în *Dacia*, IX—X, 1941—1944, p. 133, 136, fig. 5/6.

² T. S. Passek, *Итоги работ в Молдавии в области первобытной археологии*, în *KS*, 56, 1954, p. 84, fig. 40, 2.

cîteva urme de culoare par să indice că acestea se sprijineau pe una dintre benzile oblice de lângă banda verticală. În schimb, la reprezentarea din cîmpul lateral stîng, prost conservată, se pot urmări vag cele două triunghiuri care alcătuiesc trunchiul, o parte din gît, și probabil, părți din membrele inferioare, indicate prin cîte două linii paralele. Celelalte detalii sînt șterse. După urmele de pictură se poate deduce că și această reprezentare a redat o altă figură omenască stilizată, similară aceleia din cîmpul central.

Pînă în prezent se cunosc puține reprezentări antropomorfe pe vasele de la sfîrșitul neoliticului. În Moldova, reprezentări similare se întîlnesc pe unele fragmente ceramice din faza Cucuteni A-B de la Traian³. Pe acestea, reprezentarea umană care ar avea legături genetice, după cît se pare, în Extremul Orient⁴ este redată tot prin triunghiuri cu vîrfurile opuse, membrele și gîtul fiind indicate prin linii simple, iar capul printr-un disc plin.

O descoperire asemănătoare este cea de la Rjiscev de pe Niprul mijlociu, în regiunea Kiev, aparținînd fazei Cucuteni B⁵. Neînsemnatele deosebiri față de modul de reprezentare al omului de la Traian, constau doar în redarea capului printr-un cerc conturat și a membrilor inferioare îmbrăcate într-un fel de pantalon.

O altă reprezentare umană, aceea de pe vasul descoperit la Petreni în R.S.S. Moldovenească⁶, aparține de asemenea fazei Cucuteni B, deosebindu-se însă ca tehnică picturală și concepție, trunchiul omenesc fiind redat prin trei triunghiuri cu fondul estompat, suprapuse în înălțime, și două perechi de brațe, fapt care ar putea sugera reprezentarea unui cuplu. Capul este indicat tot sub forma unui disc plin, însă membrele, exagerat de lungi, sînt redată prin linii duble.

Aceeași reprezentare umană se găsește gravată pe *stella* de piatră de la Usatovo, descoperită la baza unui curgan care conținea morminte aparținînd grupului cultural Usatovo⁷.

Avîndu-se în vedere analogiile mai apropiate pentru reprezentările umane de pe vasul de la Bălteni, aparținînd grupului Horodiștea-Foltești, se poate deduce că aceste motive antropomorfe pictate, întîlnite în regiunea carpato-niproviană în perioada de trecere de la neolitic la epoca bronzului, sînt de tradiție mai veche, ele fiind cunoscute în aria culturii Cucuteni-Tripolie încă din perioada corespunzătoare fazelor Cucuteni A-B și B⁸. Deocamdată, pe teritoriul țării noastre, asemenea motive decorative din vremea culturii Horodiștea-Foltești sînt cunoscute numai pe vasul de la Bălteni.

b) Vasul din mormîntul de la Vișan.

În 1957, cu ocazia desfundării unei mici suprafețe de teren, în curtea locuitorului Paraschiva Butnaru din satul Vișan s-au descoperit două morminte

³ Hortensia Dumitrescu, *Șantierul arheologic Traian*, în SCIV, V, 1-2, 1954, p. 43-44.; idem, *Антропоморфные изображения на сосудах из Траяна*, în *Dacia*, N.S., IV, 1960, p. 31 și urm.

⁴ *Ibidem*, p. 49, notele 50 și 51, cu trimitere la J. C. Anderson, *Researches in the prehistory of the Chinese*, Stockholm, 1945, pl. 194/1 și 197/1, 2.

⁵ T. S. Passek, *Трипільська культура*, Київ, 1940, p. 67, fig. 41.

⁶ E. R. Stern, *Доисторическая греческая культура на юге России*, Труды, XIII, археологического съезда в 1905 г. в Екатеринославе, Т. I.

⁷ *Нариси стародавньої історії української Р.С.Р.*, Kiev, 1957, p. 71. Figura omenască de pe această *stella* este cu totul asemănătoare cu cele de la Traian și Rjiscev.

⁸ I. Nestor, *Activitatea șantierului de săpături arheologice Iași-Botoșani-Dorohoi*, în SCIV, I, 1950, p. 32.

de înmormântare⁹. Unul dintre aceste morminte a fost distrus aproape în întregime, cel de-al doilea însă, atrăgând atenția prin prezența unui vas de formă neobișnuită, a fost dezvelit cu mai multă grijă, putându-se reconstitui parțial condițiile lui de găsimă.

Printr-o cercetare amănunțită la fața locului s-a stabilit că punctul de descoperire este situat în apropierea unei slabe rupturi de pantă, pe o suprafață

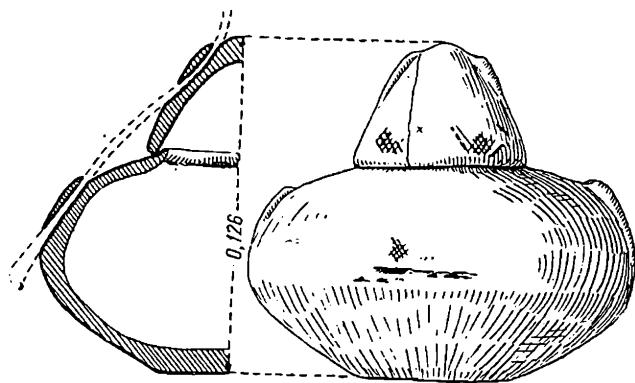

Fig. 2. — Vas de tip Horodiștea-Foltești provenind dintr-un mormânt de înmormântare de la Vișan.

ușor înclinată spre sud. Nu s-a observat nici cea mai mică urmă de tumul. Din relatările, verificate pe loc, ale persoanelor care au luat parte la săparea celor două morminte rezultă că scheletele descoperite se aflau la o adâncime de 0,40—0,45 m, în poziție întinsă, cu capul spre nord, având brațele așezate în lungul corpului. În mormântul nedistrus, în dreptul genunchiului stâng al scheletului, s-a des-

coperit un vas mic cu căpăcel, care stătea în poziție normală. Oasele celor două schelete, care fuseseră adunate și reînhumate, nu prezentau urme de vopsea roșie.

Cercetându-se via alăturată, s-au descoperit fragmente ceramice aparținând culturii Horodiștea-Foltești, precum și resturi de oase craniene umane, provenind probabil din alte morminte, distruse anterior.

Vasul descoperit în mormântul de la Vișan este lucrat dintr-o pastă fină, compactă, de culoare cărămidie și are forma unei sfere aplatizate în sensul axului vertical (fig.2). Înălțimea lui este de 0,077 m, iar diametrul maxim de 0,125 m. Gura are diametrul de 0,047 m și este mărginită de o buză îngustă și trasă spre interior. Cele două torți de pe umerii vasului, de forma unor mici proeminențe aplatizate, sînt perforate în sens vertical. Fundul este șters, plat, îngust și lucrat cu oarecare neîngrijire.

Suprafața acestui vas, cu excepția zonei dinspre fund, a fost pictată cu o culoare brună-roșcată, prin linii întretăiate în formă de rețea și încadrate de linii mai late, brune-negricease. Din acest decor, aplicat deasupra unui *smear* gălbui, s-au păstrat doar câteva urme, întreaga suprafață a vasului fiind răzuită de către descoperitori. Căpăcelul acestui vas, de formă conică și prevăzut cu două proeminențe alungite și perforate în sens vertical, păstrează urmele aceluiași decor pictat din linii întretăiate reticulat.

⁹ Această descoperire ne-a fost semnalată de către P. Cazacu, muzeograf principal la Muzeul de etno-

graffe din Iași.

Vasul cu capac de la Vișan prezintă analogii cu ceramica din mormântul 20 din tumulul de la Brăilița¹⁰, precum și cu aceea din așezarea de la Foltești¹¹.

N. ZAHARIA

ДВА РАСПИСНЫХ СОСУДА ГРУППЫ ХОРОДИШТЯ-ФОЛТЕШТЬ, НАЙДЕННЫЕ В РАЙОНЕ ЯССЫ

РЕЗЮМЕ

Автор описывает два расписных сосуда группы Хородиштя-Фолтешть (Городск-Усатово), случайно найденных в Бэлтени и Вишане (р-н Яссы).

Сосуд из Бэлтени, найденный в 1956 г. вместе с черепками керамики, обожженной обмазкой стен и небольшими кусками шлака, характерен своим расписным узором из косых пересекающихся полос, дуг, извилистых линий и антропоморфных схематических изображений, расположенных на трех полях, разделенных поясками из вертикальных полосок. Для узора с косыми пересекающимися линиями ближайшая аналогия встречается на керамике из поселения в Хородиштя и из погребения в Выхватинцах. Для расписных антропоморфных изображений известны более или менее близкие аналогии в расписной керамике фазы Кукутени А—В из Траяна в Молдове и в керамике, современной фазе Кукутени В, из Ржищева, расположенного в Среднем Приднестровье (Украинская ССР), и Петренах (Молдавская ССР). Такое же человеческое изображение выгравировано на каменной стеле в Усатове, относящейся к погребениям времен усатовской культуры. Учитывая более близкие аналогии человеческих изображений на сосуде в Бэлтени, принадлежащем группе Хородиштя-Фолтешть, можно заключить, что антропоморфные мотивы на расписной керамике усатовского типа, относящейся к переходной фазе от неолита к бронзовому веку, восходят к более древней традиции. Они были известны в ареале культуры Триполье-Кукутени еще в период, соответствующий фазам Кукутени А—В и В. До сих пор на территории РНР такие антропоморфные узоры времен культуры Хородиштя-Фолтешть известны лишь на сосуде из Бэлтени.

Сосуд с небольшой крышкой из Вишана, найденный в 1957 г. в погребении с труположением, отличается как формой, так и расписным узором в виде сетки. Близкие аналогии этого сосуда встречаются в керамике погребения № 20 из кургана в Брăиліца и на поселении Фолтешти.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Бэлтень. Расписной сосуд типа Хородиштя-Фолтешть.

Рис. 2. — Сосуд типа Хородиштя-Фолтешть, найденный в погребении с труположением в Вишане.

DEUX VASES PEINTS DU GROUPE HORODIȘTEA-FOLTEȘTI DÉCOUVERTS DANS LE DISTRICT DE JASSY

RÉSUMÉ

Cette communication a trait à deux vases peints appartenant au groupe Horodiștea-Foltești (Gorodsk-Usatovo), découverts par hasard à Bălteni et à Vișan (distr. et rég. de Jassy).

Le vase de Bălteni, découvert en 1956, en un lieu contenant des fragments céramiques, des restes de torchis calciné et des déchets métalliques, est caractérisé par son décor peint, consistant en raies obliques entre croisées, en arcs de cercle, en lignes si-

¹⁰ N. Harțuchi și I. T. Dragomir, *Săpăturile de la Brăilița*, în *Materiale*, III, p. 140, pl. 12/2 a, b; I. T. Dragomir, *Necropola tumulară de la Brăilița*, în *Materiale*, V, fig. VII/2 a, b, c.

¹¹ M. Petrescu-Dimbovița, *Săpăturile arheologice de la Foltești*, în *SCIV*, I, 1951, p. 262, fig. 7/2.

nueuses et en représentations anthropomorphes stylisées, constituant trois champs séparés par des raies verticales. Les analogies les plus valables pour le décor à raies obliques entrecoupées sont offertes par la céramique de l'établissement de Horodiştea et les tombes de Vihvatintî. Quant aux représentations anthropomorphes peintes, on en connaît de plus ou moins semblables dans la céramique peinte de la phase Cucuteni A—B de Traian, en Moldavie, ainsi que dans celle, contemporaine de la phase Cucuteni B, de Rjistehev, sur le Moyen-Dniepr (R.S.S. d'Ukraine) et de Petreni (R.S.S. de Moldavie). La même représentation humaine se trouve gravée sur la stèle de pierre d'Usatovo appartenant aux tombes de l'époque de la civilisation d'Usatovo. Les rapprochements auxquels donnent lieu les représentations humaines peintes sur le vase de Bălteni, qui appartient au groupe Horodiştea-Folteşti, prouvent que les motifs anthropomorphes de la céramique peinte de type Usatovo, qui date de la phase de transition du néolithique à l'âge du bronze, sont de tradition plus ancienne, étant connus dans l'aire de la civilisation de Tripoljje-Cucuteni dès la période correspondant aux phases Cucuteni A—B et B. Les représentations anthropomorphes du vase de Bălteni sont, jusqu'à présent, les premières du groupe Horodiştea-Folteşti connues sur le territoire de la R.P. Roumaine.

Quant au vase à couvercle de Vişan, découvert en 1957 dans une tombe à inhumation, il est caractérisé autant par sa forme que par son décor peint réticulé. On peut le rapprocher de la céramique de la tombe 20 du tumulus de Brăiliţa et de celle de l'établissement de Folteşti.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Bălteni. Vase peint de type Horodiştea-Folteşti.

Fig. 2. — Vase de type Horodiştea-Folteşti provenant d'une tombe à inhumation de Vişan.
